

שלוש עשרה השנים שהלפנו מצאו מלהמות ששת הימים
השפיהו ברבים את פגיעותה הנוראה של מדינת
ישראל בגבולות שקדמו למלחמה זו. בזמנו לא היה
גורם בעולם שלא הש פאיריציבותה של ישראל
ובפגיעותה בגבולות "הגזרה הרקה", גבולות אשר
העמידו את המדינה על שני פרוזורים, האחד
לירושלים, והשני לאורך החוף. בי-1955 נתקיימו במטח
הפללו ריחים בשיתוף שר הביטחון, בהם הופרה
המסקנה, לפיה בגבולות אלה אי אפשר להסתפק
במלחמה בה יוכלו להפתיענו, וכי במידה ומתעורר
השש פזה - יש לזום מתקפה מוגעת ישראלית. כך
מהגו בי-1956 ואק בי-1967, על-אף לפטום עצומים
שהיו פרופים בכך. בתקופה שפין 1949-1956 היינו חיי
מותח עם גיפטים לבקרים. לאחר 1956, פשהוצב צבא
הארם ברצועת עזה ובסני, דומה היה שהגענו



השומרון מסד לביטחון ישראל

אלי"ש (מולי) פרופי חבל צאנף

עובדה זו מכבירה על התמרון, מאחר שבמקום בו לא תוכרע מערכה יש ספק בתרומתו ובנחיצותו של התמרון. על מנת לאזן את התמונה ולא להחריפה מעבר לנחוץ ולנכון, מן ההכרח לציין כי בכל מקום ובכל שטח בו ניתן יהיה לנקוט תמרון החל משלבי הלחימה הראשונים, הדבר ייעשה, ואז לא יחול שינוי בטקטיקה הנקוטה בידי צה"ל משכבר.

השאלות שחייבות להישאל לאור התפתחות זו הן קונקרטיות למלחמה הבאה, אם תפרוץ. האם לאור היקף הגייסות של צבאות האויב ומול מערכיהם המבוצרים, איבר התמרון את עליונותו? האם התמרון יישאר רק לשלבים האחרונים של הלחימה, לאחר הצלחת הבקעת המערכים המבוצרים ולאחר השמדת עיקר הכוח המשוויין בעומק המערכים ואחריהם? האם המגבלות בתמרון מחייבות הגברת עצמת האש? ועוד, האם בתנאים של המזרח התיכון, הסכסוך הישראלי-ערבי, וההשלכות הבינלאומיות שלו, יכולה בעיה טקטית זו להשפיע על האסטרטגיה, על בחירת מקום המערכות העיקריות, או ביתר חריפות: האם המגבלות הטקטיות והמשתמע מהן יוטלו כציווי על מטרות הלחימה ומטרות המלחמה?

האם יש דרכים לפתרון?

התשובה לבעיה זו אינה חד-משמעית. התבוננות בצבאות זרים ובכניין כוחם מלמדת כי במלחמת העולם השנייה ולאחריה סברו צבאות אלה, שהאיגוף המוטס והמוטש יכול להיות הפתרון האפשרי, אבל אותם צבאות נוכחו לדעת שאיגוף זה יש לו משמעות נה כבדה במשאבים ובתקציבים, על מנת שיהפוך לתשובה בעלת משקל לאבדן התמרון המקובל ביבשה, עד שקשה לראות צבאות קטנים או בינוניים בהיקפם, המסוגלים לעמוד בנטל בניין הכוח.

דומה כי לאחר מלחמת יום הכיפורים לא עלתה השאלה כפי שהוצגה כאן. אבל בדרך אחרת הוצגו השאלות הנוגעות ישירות ליכולתם של מרכיבי הכוח החיליים, שנשאו על גבם את הלחימה. התשובה שניתנה הייתה "קרב המשולב". זהו הקרב הרב-חילי והרב-זרועי, בו כל מרכיב מחפה על מגבלותיו של משנהו, על מנת שזה יוכל להביא את יכלתו לביטוי מרבי. הודגש הצורך בסיוע אש יעיל לדרג המסתער, הודגש הצורך בריכוזי אש גדולים מול העצמה נ"ט, והודגש הצורך בריכוזי אמצעי הנדסה לפריצת מכשולים, ובריכוזי יחידות הנדסה, על מנת לשמור על יכולת התנועה של השריון במרחבים ממוכשלים ומבוצרים.

למען האמת והצדק ההיסטורי לא אנו המצאנו את הקרב המשולב. הקרב המשולב המודרני הגיע לשיאו במלחמת העולם השנייה, וכל מי שנאלץ להמציאו מחדש – חטא ההזנחה של מושכל ראשון בלחימה רובץ עליו. אלא שבאותו קרב משולב, הנראה לרבים כפתרון לשאלות שעוררו קרבות מלחמת יום הכיפורים, יש יותר מאמירה גרידא. יישומו אינו בא בנקל ואין הוא עניין של החלטה בלבד. שילוב המרכיבים החיליים בעת ובעונה אחת בשדה הקרב, מחייב מיומנות והתמחות גבוהה ביותר של הפיקוד הווטר והבינוני. יכלתם של מג"ד ושל עוזריו להפעיל בו בזמן טנקים, חי"ר משוריין, ארטילריה, טילים נ"ט, יחידות משנה הנדסיות, אמצעי הנדסה, אמצעי פינוי רפואי ואמצעי תחזוקה תוך כדי הקרב, וכל זאת ביעילות, לאותה מטרה ולאותה תכלית, דורשת רמה גבוהה של כישרון, ידע, ניסיון והתמחות. יתכן שיש בדברים אלה משום גלישה מן הטקטיקה אל הטכניקות הקרבות, אבל אי אפשר לטקטיקה, שעיקרה התנגשות בסופו של דבר, ללא הסתמכות על הטכניקה ועל תרגולות הקרב.

כל הדברים הללו נמצאים בסתירה לא מבוטלת לצבא מילואים הנכפה עלינו אוביקטיבית, שאירגונו הוא אנטי-התמחותי. הבעיה מקבלת דגש וחריפות בצבא בו עושים המפקדים וקציני המטה בתפקידיהם תקופת שירות קצרה יחסית, מבלי שמוצבות בפניהם דרישות גבוהות להתמחות ולירע. המסקנה המתבקשת מרכיבים אלה היא שרמת הפיקוד בצה"ל, לא בהשוואה לעבר, אלא

בהתייחסות מפורשת לאתגרי הלחימה בעתיד, אינה מניחה את הדעת. אין להבין מכך כי הפוטנציאל הגלום בקצין אינו טוב דיו. נהפוך הוא, זהו פוטנציאל טוב ואפילו טוב מאוד. אלא שהדרישות הנמוכות בתחום ההתמחות המקצועית ובתחום הצבאי הכללי היו לקציני צה"ל לרועץ. הבעיה מחמירה עוד יותר כשמדובר בקציני המילואים. אלה מקורמים בדרגות ומתמנים לתפקידי פיקוד על רקע היותו של הקצין "בחור טוב ומסור" ו"לוחם מעולה", דברים חיוניים ונכונים לכשעצמם, מבלי שנמצאה דרך להקנות לו הכשרה ולו גם בתנאי שירות המילואים.

דומה כי את התשובה לבעיות שהועלו כאן יש לחפש בעקרונות המקובלים, המנחים את הפעלת הכוח הצבאי בכל מלחמה. נטילת היוזמה, הפתעה, ריכוז הכוח והמאמץ, בחירת זירת הכרעה אחת, והפעלת כל המאמצים להכרעתה, דבקות במשימה ושילוב כל גורמי הלחימה בשדה הקרב, אלה ציוויים, שהיו נכונים במלחמותינו בעבר ואין בכך כל חידוש.

אם כך ניאלץ להגיע למסקנה שיש לחזק את יסוד האש מבלי לעשות זאת על חשבון יסוד התמרון, זאת בהנחה שתימשך התעצמות הצבא בעתיד. יהיה צורך להוסיף לפעולת הדרג המסתער עצמת אש מכל הסוגים, מהקרקע ומהאוויר. עצמה זו חייבת להתבטא הן בנפח האש והן בדיוקה. (עדיין תישאר שאלה אחרת – כיצד נפעיל את האש ביעילות המרבית).

אנו נאלצים לחזור לאיזון בין עצמת האש ליכולת התמרון, למרות שיכולת התמרון שירתה אותנו כה יפה בעבר ואין לסתום עליה את הגולל גם בעתיד. חובה להוסיף לעצמת האש גם את עצמת ההנדסה מהיותה של זו, ללא אש דווקא, מפתח לשמירת יכולת תנועת השריון. ברור ומובן כי האש לכרה אינה פותרת שאלות אסטרטגיות במלחמה, אבל האש, שתלווה בצמוד את התמרון, יכולה לתת מענה לשאלות טקטיות ועל כך אנו מצויים לשקוד בהווה ובעתיד.

השפעת הטקטיקה על מרווחי הביטחון במלחמה

הצבא הטוב ביותר הדרוש למדינה הוא אותו צבא היכול לומר באחריות לממשלתו כי החלטותיה משוחררות במידה רבה מאילוצים צבאיים. אידיאל כזה אינו קיים, ונראה כי אילוצים צבאיים תמיד ישפיעו, אך השאלה היא מה מידת ההשפעה. אבדן, או ליתר דיוק, הגבלת כושר התמרון של צה"ל, וההתחשבות ההכרחית בגורמי יסוד כמו מלחמות קצרות, הרצון למעט באבדות, הכורח להכריע את הלחימה במתקפה – יקטינו, כך נדמה, את מרווח האילוצים שצה"ל יכול להעניק לממשלתו. הדברים מכוונים לשאלות מפתח מוכרות, כמו הקדמת המכה הראשונה, הרחבת המלחמה לעומק האויב ולערפו, הימנעות מפעילות צבאית יוזמה כאשר מתקמת ונראית מלחמה, הימנעות משיקולים פנימיים, מדיניים ובינלאומיים ועוד.

אם אכן יש ממש בדברים שנאמרו – הרי שזו דוגמה אפיינית למה שעלול לקרות כאשר שאלה טקטית חשובה וחיונית, אינה זוכה לתשובה חד-משמעית ונחרצת ולכן היא משפיעה בהכרח על האסטרטגיה הכללית.

1. רוג'ר אשלי ליאונרד, על המלחמה, מדרוך קצר לקלאוזוביץ, "מערכות", תל אביב, 1977, עמ' 93.
2. ב"ה לידל הארט, אסטרטגיה של גישה עקיפה, "מערכות", תל אביב, 1956, עמ' 329.
3. Cyril Falls, *The Art of War from the Age of Napoleon to the Present Day*, Oxford University Press, London, 1961, p. 8.
4. J. F. C. Fuller, *Memoirs of an Unconventional Soldier*, Ivor Nicholson and Watson Limited, London, 1936, p. 322.
5. הדברים מתבססים על ספרו של פרופ' יהושפט הרב, מלחמה ואסטרטגיה, העומד לראות אור בהוצאת "מערכות".
6. קול' ב' ולאסוב וקול' א' ולודין, "תמרון ואש טנקים בעומק הגנת האויב" "צקלון", 103, אוקטובר 1961, עמ' 13.
7. שם, עמ' 11.
8. סא"ל ישראל בר, "לגיבוש תורת הלחימה", "מערכות" קל"ב, עמ' 27.
9. שם.

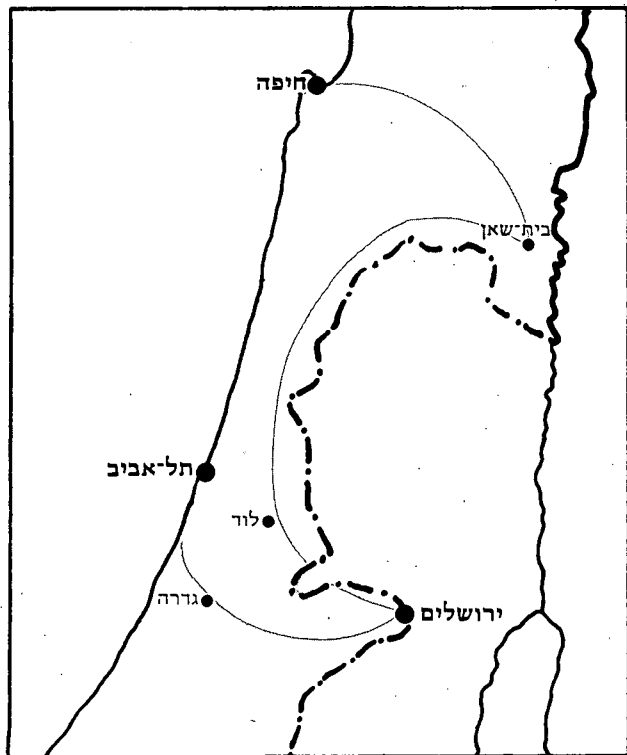
שליטת השומרון

במרכז הקשת החיונית שוכן השומרון. היושב בו מאיים בקווים פנימיים על כל מרכזי המדינה. ברור שעל הכוח הפועל נגדו מן השומרון לאבטח את אגפיו; אולם משעה שיום מתקפתו, הרי שישנה בידו אפשרות מלאה לשמור על יומתו וגם להכריע. כיוון שהשטח מאפשר העברת כוחות בקווים פנימיים מצפון לדרום וממזרח למערב, חייבת ישראל להקצות כוחות ניכרים להגנה על השרון לבל ינותק, על מרחב תל-אביב-יפו לבל ייכבש, על ירושלים ועל פרוזדורה, וגם על חיפה והעמק. לשומרון מבנה קלסי של "ראש גשר" אסטרטגי, המשלב קומפקטיות הגנתית עם גישה ישירה לכל היעדים האסטרטגיים. היושב בשטח זה, משול לשחקן המצליח להציג איום שח-מלכה-טורא במשחק האשקוקי. אגב, כל זה נכון גם לגבי פעילות חבלנית, ועוד נשוב לכך.

במלחמת השחרור עמד לנו חוסר התיאום בין צבאות ערב, וחתירת כל אחד מהם להישגים בלעדיים. כיום, לעומת זאת, יכולה פעולה מתואמת ומרוכזת להביא להקצאת כ-4,000 טנקים לשומרון עצמו (מתוך כ-7,000 המצויים בחזית המזרחית). כוח זה יכול להיערך בעומק, כשרק מחציתו נמצא בשומרון בשלב ההתחלתי.

לארץ ישראל שלושה כיווני כיבוש היסטוריים: ממזרים (דרך-הים), מן הצפון, ומן השומרון. (כיוון ששימש את יהושע בן-נון.) ספר יהושע מספק תסריט מפורט לשימוש בשומרון כראש גשר, ולפריצה ממנו אל כל האזורים החיוניים בארץ כנען. אולם מה שנמשך שנים רבות בימי יהושע, יכול להימשך ימים אחדים בלבד כשהמדובר בשריון מודרני.

אפשר שישראל מסוגלת לערוך מתקפת-נגד מקומית,



הקשת החיונית של מדינת ישראל ביחס לשומרון

לרגיעה, ואבא אבן אף דיבר על "רוח טשקנט"². מלחמת ששת הימים באה עלינו במפתיע.³ למזלנו פעל נאצר באיטיות, כשכל המהלך בא לו שלא בזמנתו. כך יכולנו, על אף שהופתענו, להתגייס, להיערך ולבסוף אף לאמנע את מזימת האויב.

ניסיון שלושים ושתיים שנות המדינה עשיר במיוחד בהסכמי שביתת נשק שהופרו, פרוודורים שלא האריכו ימים, צבאות או"ם שנעלמו ברגע המשבר, ומדינות ערביות שלא כיבדו את התחייבויותיהן לכשנוקנו להן. אף-על-פי-כן הננו חוזרים כיום לכל ההסדרים הללו, תוך ויתור על עמדות של ממש. מאמר זה לא נועד להסביר את הצורך בגבולות מלחמת ששת הימים בכללותם,⁴ אלא להדגיש את חשיבותו הביטחונית של השומרון.

זירת השומרון — הלב הפגיע

עוד מראשית המדינה היה היישוב מרוכז בשלושת הערים הגדולות וברצועת החוף גדרה-חדרה. לפיזור האוכלוסייה נודעה תמיד חשיבות עליונה הן בקשר לאיכות החיים והן מטעמי ביטחון.

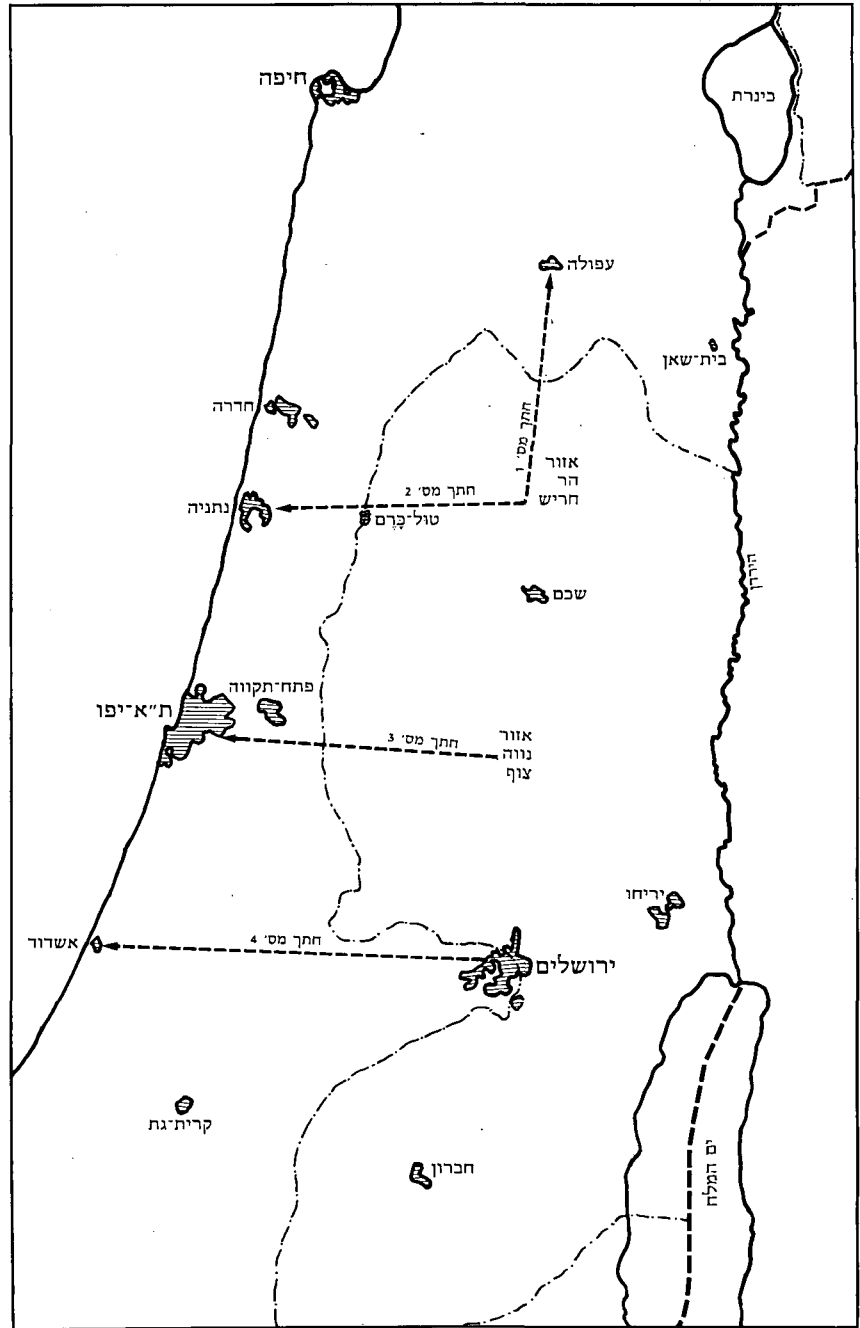
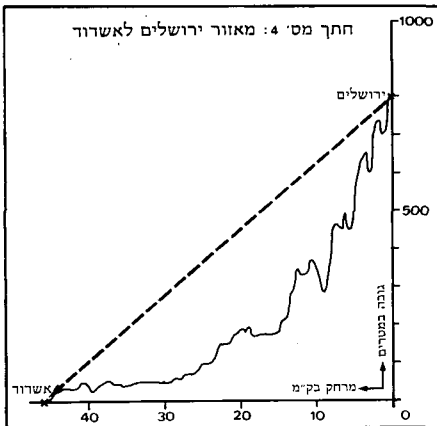
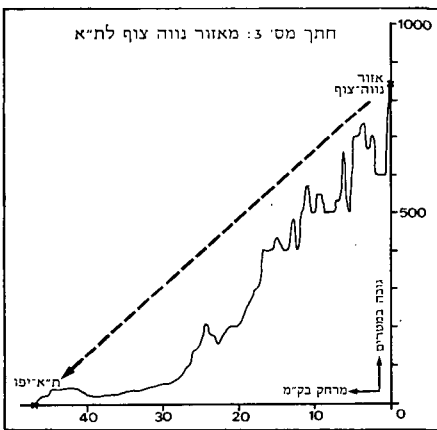
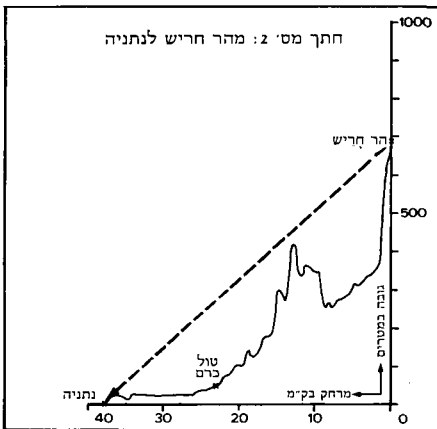
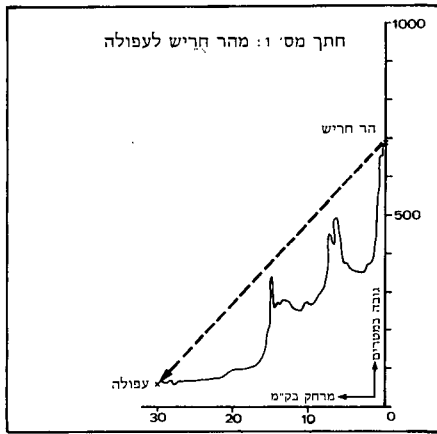
הפוטנציאל הצבור במעט מרכזים גדולים, יוצר יעדים אסטרטגיים להפצצה, להרעשה, ואפילו לכיבוש קרקעי ולהכרעה במלחמה. צפיפות הצירים באזורים המרוכזים מכבידה בלאו הכי על כושר התמרון והאספקה, בעיקר בשלב גיוס המילואים ופריסת הכוח. בתנאים אלה מקבלות ההרעשה וההפצצה משקל יתר, שכן באפשרותן למנוע את גיוס צה"ל ואת מימוש הפוטנציאל הצבאי בכללותו.

המאמץ לפיזור האוכלוסייה (עד שנת 1960) הצליח להקטין במידת מה את הריכוזיות הגיאוגרפית. (נוצר אפילו "מרכז" רביעי, אם כי קטן יותר, בבאר שבע) אף-על-פי-כן, למעלה משני שלישי מן האוכלוסין יושבים עדיין בקשת ירושלים-לוד-חיפה, ברצועה שרוחבה הממוצע כ-10 ק"מ, כשבאזור זה מרוכזים 76 אחוז מהמועסקים בתעשייה ו-70 אחוז מייצור האנרגיה. אם נמשיך רצועה זאת מחיפה לבית שאן הרי שזו תכלול 75 אחוז מן המשאבים בישראל. למעשה מרוכז כיום עיקר היישוב היהודי באותה רצועה הזכורה כמפת היישוב היהודי (ואדמות הקק"ל) משנות המנדט המאוחרות.

מבחינת הפוטנציאל המלחמתי בנויה הגנת המדינה על גיוס הכוח באזור זה והעברתו לזירות הקרב המתאימות. משמסתיים שלב הגיוס, מהוה אזור זה (ובמיוחד הקטע גדרה-חדרה) בסיס לוגיסטי מרכזי למערכות באשר הנן. זהו לב המדינה, גם במשמעות של קיום יכולת הפעולה על-ידי הזרמת הדם בעורקים.

לגבי מתכנן ערבי מהווה רצועה זו, ובמיוחד קטע החוף, יעד מלחמה עיקרי. וייתגאם נפלה בנפול סאיגון, אם לקחת דוגמה מן העבר הקרוב. (וזאת, שנתיים לאחר הסכם שלום מלווה בפרטי נובל.) יש בפריסה הישראלית המתוארת משום דמיון רב למדינת הצלבנים, בעיקר בשלב השני לקיומה (1154-1270), דמיון המעורר אסוציאציות מראיגות.

• אין מאמר זה משקף אלא את עמדת המחבר. המערכת רואה בהבאתם של דברים אלה משום המשך הדיון החופשי בנושא ביטחון הארץ לגבולותיה, אשר נחברר לאחרונה בבמה זו על-ידי אלוף (מיל') אהרן יריב במאמרו: "עומק אסטרטגי — השקפה ישראלית" ("מערכות" 270-271).



המפה והחתכים מתארים את השליטה המצוינת של שדרת הרי השומרון על מישור החוף ועמק יזרעאל. הקו המרוסק מצביע על קו הראייה הרצוף מנקודת המוצא לנקודת ה"מטרה".

בתיאור הגרפי של נקודות גבוהות ונמוכות (פסגות ועמקים) שלאורך חתך מעין זה קיימת "הגזמה" מסוימת, מאחר שהתרשים מכבט עלייה לגובה במטרים ביחס לשינוי מרחק בקילומטרים. הצגה גרפית כזו מקובלת לצורך המחשת הבדלי גבהים.

ולהדוף את הכוח הלוחץ בנקודה זו או אחרת, אולם לא תיתכן בגבולות הקו הירוק בלימה של מחץ האויב, כשהיזמה בידיו, בגזרה בה יבחר לכונן את מאמצו העיקרי. כדי לבלום התקדמות של אלפי טנקים דרוש עומק מינימלי של 10-20 ק"מ. די לזכור את פריצת 1,000 הטנקים הסוריים בגולן, שאכן נבלמו תוך קרב נסיגה והשהיה על פני עומק כזה. בשפלת החוף ובירושלים אין העומק הזה מצוי, ומכאן שכוח מחץ מרוכז של כמה אלפי טנקים מסוגל להגיע לחוף הים, למרכז תל-אביב ואף להכריע את ירושלים. מכאן גם רגישותו של המגן בכל הגזרות, וההכרח לפזר כוחות להגנת כולן.

להרים נודע ערך מיוחד בתחום נוסף. ערכה של תצפית לא נגזר במלחמה המודרנית. להפך, עם התפתחות האמצעים האלקטרוניים וטווחי הנשק, יש לשטח הררי גבוה ערך כמעט מכריע בתחומי הבקרה (כולל מכ"ם) והתקשורת. בקרה מחייבת קו ראייה, וכך גם מודיעין-הבקרה. הפעלת טילים (מכל סוג) ניתנת לאמנעה והטרדה, אם קיים אל המשלחים קו ראייה חופשי. גם מודיעין-תקשורת מחייב קו ראייה.

לדוגמה: במלחמת יום הכיפורים לא יכול היה חיל האוויר לאמנע את התקדמות השריון הסורי, בגלל אבדן החרמון עוד בתחילת הלחימה. הפשיטה הסורית הנועזת והמוצלחת פגעה בפוטנציאל מערכות האלקטרוניקה, שרק להן היה סיכוי "לטפל" בטילים יחד עם חיל האוויר. חיל האוויר נאלץ אפוא ללחום בטילים ישירות, תוך אבדות יקרות.

לשומרון יש שליטה מוחלטת על השטחים שבקו הירוק. ביום בו תציב מנהלת האוטונומיה, המדינה הפלסטינאית, או יודן אנטנות מתאימות (כפי שעשו המצרים באל-עריש למחרת כניסתם), תהיה בידם אפשרות לפגוע קשות בכל אמצעי הקשר והבקרה האלקטרוניים שלנו, ולנהל, לעומת זאת ביעילות אמצעים אלה. כן יוכלו לטווח כל נשק ולפגוע פגיעות יעילות ביותר. בשבתנו אנחנו שם — אנו חולשים על בקעת הירדן משני צדיה.

הטענה הנפוצה, לפיה "אין חשיבות לשטח בעידן הטילים", הנה סיפור מעניין, אך משום מה ממשיכים האמריקנים והרוסים להיצמד לכל בסיס אלקטרוני שבהישג ידם, וזאת אף-על-פי שיש להם לויינים למודיעין, לבקרה ולצלילום. הסיבה לכך: בלויין יכולים להתקין מספר קטן של מכשירים, במטוס — עשרות, ואילו בבסיס קרקעי — אלפים או רבבות!

הסכנה שבהפתעה אסטרטגית

מן האמור לעיל נובעת מסקנה עיקרית אחת: מדינת ישראל בגבולות הקו הירוק (ביו"ש) אינה עמידה בפני מלחמה, שבה יכול האויב לפתוח את מתקפתו מן השומרון. תנאים כאלה יכולים להיווצר במקרים הבאים:

א. הפתעה אסטרטגית, דוגמת מלחמת יום הכיפורים. זאת יכולה להצליח לא רק כאשר שריון האויב ממוקם בשומרון; כאשר השומרון אינו תפוס על-ידי צה"ל (ברכסים ובמעברי ההרים) יכול גם שריון הנמצא במחנות הירדניים בעבר הירדן מזרחה (דוגמת קראמה) להגיע אל ההר תוך שעות ספורות. במיוחד יצליח בכך אם תוכן כניסתו על-ידי כוח בלתי סדיר מסונן או מקומי, שיתפוס עמדות מפתח ברגעים הראשונים, תוך 4-6 שעות יכול האויב לאיים על תל-אביב, ירושלים, השרון או חיפה, ומאותה עת יכול הוא בהסתערותו הישירה גם למנוע את גיוס צה"ל והפוטנציאל.

כאיש מודיעין לשעבר ביכולתי לקבוע, שאין אפשרות להסתמך על אתראה מודיעינית. אתראה יכולה להודיע על הגעת כוחות, אולם מרגע שהכוח יושב קבע, או לפרק זמן, בקרבת הירדן (כפי שישב בגבול בגולן ולאורך תעלת סואץ בספטמבר-אוקטובר 73), אין כל ערבות, שנדע על כוונה התקפית. ל"כוונות" אין בכלל משמעות מודיעינית, אפשר להתייחס רק ל"אפשרויות". מכאן שאנו עלולים לשבת חודשים רבים כשצה"ל מגוייס והכלכלה משותקת; בסופו של דבר נרפה את המתח — ואז תבוא המתקפה.

ב. יכול גם להיווצר מצב, שבו איננו מופתעים, ובכל זאת אין התנאים המדיניים מאפשרים לנו לפתוח במתקפה מקדימה, שהיא הפתרון היחיד במצב זה. ביכולתי למלא מספר כרכי זיכרונות, לא רק בתיאור הלבטים שקדמו לפתיחה במלחמות המנע ב-1956 וב-1967, כי אם בסיפור אודות מתקפות שאכן לא הותרו, ויצרו בכייה לדורות. תנאים מדיניים, עייפות המורל, מנהיגות לקויה — כל אלה יכולים להפוך את הספק (שמא בכל זאת אין כוונת האויב לתקוף) לנימוק מכריע לדחיית החלטה, גם כאשר התמונה הצבאית ברורה לחלוטין. אפילו מנהיגות החלטית כשל גולדה מאיר נפסלה היוזמה בבוקר יום הכיפורים. בתנאים בהם יושב צה"ל בגבולות מלחמת ששת-הימים — אין בכך סכנה מכרעת; בקו הירוק — התוצאות עלולות להיות שואתיות.

אלטרנטיבות לריבונות ישראלית

להלן אתייחס אל כל אחד מהטיעונים המקובלים על מי שמ- ציע לוותר על השומרון.

א. לא נוציא את צה"ל. גם בתכנית האוטונומיה נשאר צה"ל במספר בסיסים למשך חמש שנים מתחולתה.

ב. נשמור על היישובים בעמק הירדן עצמו.

ג. נקיים קו מבוצר מירושלים עד חיפה (רעיון קו מגיינו).

ד. השומרון יפורז, או שבחלקים ממנו יורשו לשבת רק כוחות ערביים מוגבלים. יושארו גם אזורי חיץ שייתפסו על-ידי כוח בינלאומי או אמריקני.

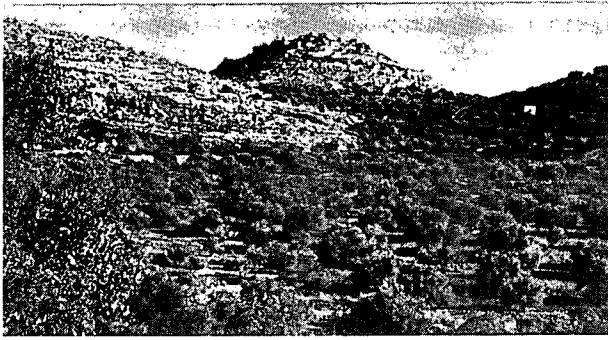
ה. נשפר את ההתראה, ובמידה ויתהווה איום — ננקוט במתקפה מקדימה, ונשוב ונכבוש את השומרון.

ו. תוקם בשומרון מדינה פלסטינאית יידידותית.

בסיסי צה"ל באוטונומיה

במהלך חמש השנים הראשונות לא יחול אמנם שינוי עקרוני במעמדו של צה"ל ככוח זר, אך יש לציין, כי מלכתחילה מדובר בשעות מוגבלות ובמעמד ארעי. בתום חמשת השנים — אין לצה"ל מקום ביהודה ובשומרון למרות שאין לשער שבעיות ביטחוננו תעלמנה עד אז.

לכאורה אין שוני בין המצב בחמש השנים המדוברות לבין הקיים כיום, פרט להפחתת הכוח, להצמצמות במספר בסיסים קבוע, ולוויתור על הביטחון הפנימי. אולם הסכם קמפ-דיוויד קובע, שאלה סידורי מעבר לתקופה שלא תעלה על חמש שנים (סעיף AI (A) בהסכם המסגרת). נשאלת אפוא השאלה: האם נפר את ההסכם ונחזיר את צה"ל במלוא עצמתו כל אימת שיווצר ריכוז גדול בעבר הירדן המזרחי במהלך חמש שנים אלה או לאחריה? יש כמובן להביא בחשבון גם את האפשרות שמנהל האוטונומיה יכריז על עצמו כעל מדינה פלסטינאית ריבונית עוד לפני תום חמש השנים. אין ספק שהאום יכיר בה מיד ברוב מוחץ. (אפילו האירופים כבר לא ימנעו מהצבעה). כל פעולה של צה"ל תהיה אז התקפה על מדינה ריבונית!



ראס פרקר — נקודת תצפית אסטרטגית בהרי גופנא שממזרח ללוד, בגובה 500 מ' מעל פני הים. מפסגתה נשקפים: דרום-מערב הרי שומרון, מערב הר ביתאל, השפלה הצפונית ומישור החוף בגזרת גוש דן

המפורז) ב-1950 לא הגבנו. בדומה לכך התייחסנו להחזקת כוח על-ידי המצרים באזור המפורז שמול ניצנה. בשלהי 1955 הוצאנו כוח מצרי מצדו הישראלי של האזור המפורז בניצנה (הסבחה), וזאת בעקבות שורה ארוכה של פעולות תגמול.

מצרי טיראן ב-1967: 14 המעצמות שערבו לחופש השיט במצרי טיראן נאלמו דום כאשר חסמה מצרים את המעבר במאי 1967. צרפת, שהייתה בראש הערבות ב-1956, הגיבה ב-1967 בטיעון, לפיו גם ישיבתנו באילת אינה חוקית... אמנם בסופו של דבר הגיבה ישראל ויצאה למלחמה — אולם מי ערב לנו שאכן יחזרו התנאים של שינוי הרכב הממשלה, התגברות הלחץ הציבורי, והאהדה מצד ארה"ב?

הזוט הטילים ב-1970: מקרה זה הנו הנורא מכולם. ב-10.8.70 נכנסה לתקפה הפסקת האש והקפאת החזית (דהיינו פירוז חלקי). תוך 30 שעות קידמו המצרים את מערך הטילים שלהם אל התעלה. ישראל התלוננה בפני הצד הערב (ארה"ב), שלבסוף אף הכיר בנכונות העובדות. אף-על-פי-כן לא חידשנו את המערכה הצבאית. במקום זאת קיבלנו אז את חצי מיליארד הדולרים הראשון, ונצלנוהו בפועל לצורכי רווחה, לאחר הפגנת הפנתרים. בתקופה שלאחר מכן הקשיחו המצרים את מערך ה-2.5 וה-3.5. אולי הם נתוספו ה-6.5 הניידים, אשר יצרו יחד חומת טילים אדירה שלא קמה לפניה. **מחדל יום הכיפורים היה תוצאה ישירה מכך:** בכל תכניות צה"ל צריך היה חיל האוויר להוות גורם עיקרי שימנע מן המצרים את מעבר התעלה. כאשר אכן צלחו ביום הכיפורים — לא יכול היה חיל האוויר למלא את תפקידו כיוון שמערך הטילים המוקשח חיפה על הצליחה!

להפרת הפירוז ב-1970 (שיטת סלאמי אפיינית — עיין לעיל לגבי 1948) אפשר לזקוף את ריבוי האבדות במלחמת יום הכיפורים ואת המפלה המדינית, על-אף ניצחון צה"ל בשדה.

שלושה מקורות למפלה: האבדות בנפש, ההצלחה המצרית בצליחה ו"חיסול קו בר-לב". מכאן נוצר בעולם רושם של ניצחון ערבי; עובדה — המלחמה נסתיימה מבלי שהצלחנו לשרש את ראשי הגשר המצרים ממזרח לתעלה.

מלחמת ההתשה כנגד ראש הגשר ב"גושן": בדצמבר 1973 הפרו המצרים את הפסקת האש מ-22.10.73, סיננו יחידות צלפים, והחלו במלחמת התשה במערב התעלה. ישראל לא חידשה את המערכה. לפי אחת העדויות שנתפרסמה חשב שר הביטחון שיש לחדש את הלחימה, אולם כוונתו הוכשלה על-ידי אלוף הפיקוד.

בהסכם קמפ-דיוויד סוכם, שיוקם כוח ערבי משטרתי "חזק", שיעמוד לפקודת המנהל העצמי, לטיפול בטור. (לא צה"ל יעשה זאת). כוח כזה יוכל גם להוות גורם שיכין את פלישת האויב, על-ידי כך שיתפוס עכוורו נקודות מפתח בשטח. ומה על הביטחון השוטף? האם באמת נסמוך על "הכוח המשטרתי החזק" שיחסל את ארגוני החבלה, או שמא נשוב לבצע פעולות תגמול בשומרון? אל נשכח שלגבול הקו הירוק אפשר לחזור תוך 30 דקות מהנחת פצצה בשוק מחנה יהודה, בכרמל או בחוף הים בנתניה.

החזקה בעמק הירדן

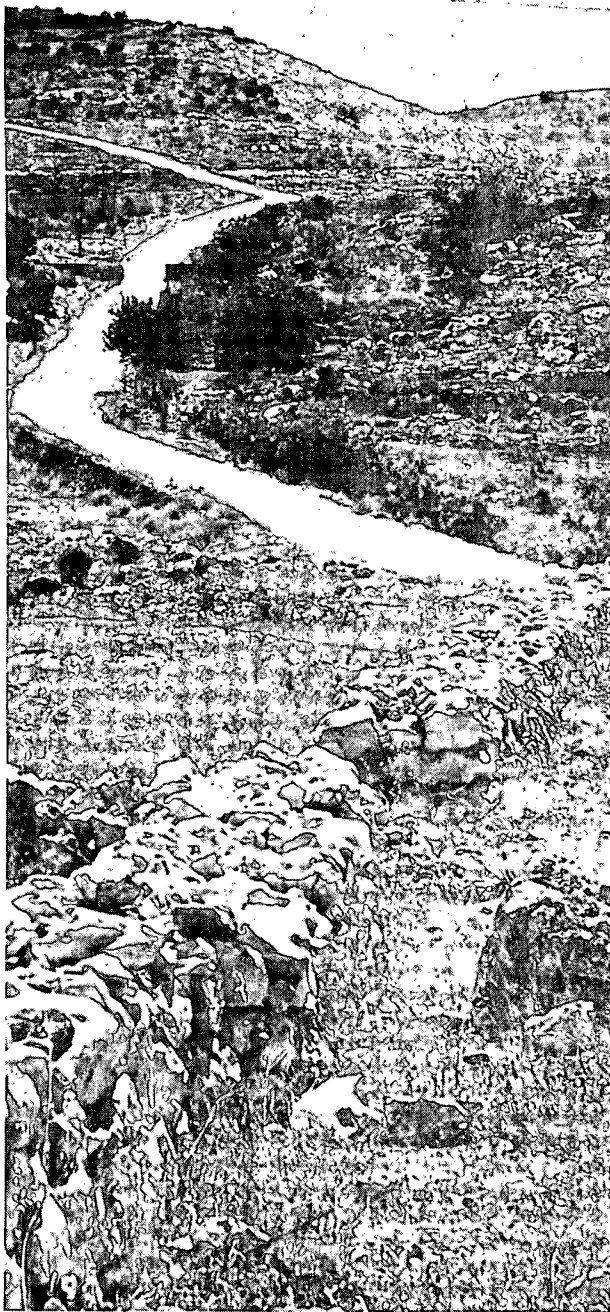
ספק אם ייצא מי שיסכים לאותה "פשרה טריטוריאלית". המועמר הוא כמובן המלך חוסיין; כאילו ניתן להציג חוסנו על חוסייננו... ימי שושלות המלכים בערב ספורים, ומי שנתלה בשאה האירני נוטה עתה לשים יהבו במלך הירדני. מה יא על אותה פשרה, אם תמוטט השושלת ההאשמית לאחר ההסכם — ואנו על השומרון עצמו כבר ויתרנו? ועתה לעצם הפתרון. ראינו במלחמת יום הכיפורים את מה שניתן היה להפיק ממערך המעוזים לאורך התעלה. למערך יישובי עמק הירדן ערך דומה (וחשוב כשלעצמו). של אתראה מקומית. מרגע שהושמעה — אין היישוב יכול למנוע את שטף הכוח החודר. במעבר התעלה אמנם לא אצו המצרים במהירות לחזור ולתפוס את מעברי הגידי והמתלה, לפני שנתבצרנו בהם אנו. הסורים עשו זאת טוב יותר בגולן. יש להניח שהשריון הירדני-עיראקי-סורי יפעל לפחות באותה תנופה שהפגין בעבר, וכי ימהר לתפוס את מעלה אדומים, מעלה אפרים ושורת המעברים המבטיחים שליטה בהר כולו. כן מובטח שיייעו לו גורמים מקומיים. יישובי הבקעה ישארו מאחור כאותם מעוזים, שכן אין ביכולתם למנוע את תפיסת השומרון על-ידי החילות הערביים. יש לציין, שחישובי זמן ומרחב של חדירה כזאת מראים, שאם היא תבוצע מבסיסי הכוחות הקיימים בממלכת ירדן אין היא צריכה לארוך מעל ל-3-4 שעות. במידה וישראל מופתעת — תצליח החדירה גם אם תימשך יום תמים. אפשר כמובן להניח, שהצבא העיראקי כבר ערוך בירדן. (כבר היו דברים מעולם, וישראל נאלצה "להתרגל" למצב זה, כפי שהתרגלה להימצאות הסורים בלבנון.)

פירוז, אוזרי חיץ, כוח בין-לאומי, ערבויות צד שלישי ועילות המצדיקות תקיפה ישראלית

להלן יוצגו דוגמאות אחדות מן ההיסטוריה הרחוקה והקרוב-בה של מדינת ישראל המתייחסות לנושאים האמורים.

מלחמת השחרור: ב-10.6.48 נכנסה לתקפה הפוגה א'. תוך 24 שעות הפרו המצרים את ההפוגה, תפסו קו מוצבים לאורך ציר אשקלון-חברון וניתקו את הנגב. ישראל התלוננה, אך לא חידשה את המערכה. ב-10.7.48 הסתיימה הפוגה א' בשעה 10.00. הצבא המצרי הקדים ותקף את בית דאראס ב-7.8 בשעה 20.00. ב-19.7.48 כבש צה"ל את קרטיה, וחידש את הקשר עם הנגב המנותק. הפוגה ב' נכנסה לתקפה ב-20.7. לאחר יום נוסף חזרו המצרים והתפרסו בשטח וניתקו את הנגב מחדש. ישראל נאלצה לחדש את המלחמה לשחרור הנגב באוקטובר. אכן נמצאה אז עילה טקטית לחידוש הלחימה (פגיעה מצרית בשיירה אל הנגב), אך כיום לא ניתן לביים עילה כזאת: כתבי הטלכיוזה והרדיו היו מפריכים אותה עוד בטרם צאת השיירה.

1948-1956: על השתלטות הסורים על חמת-גדר (באזור



מעלה בית חורון — מקנה לאוחז בו שליטה על ררך חשובה המקשרת בין מישור החוף ללב השומרון ולהרים שמצפון לירושלים

בשאיפתה שלא להיפלט מן המרחב. כבר נכתב כיצד מתייצבת עתה ושינגטון בתפקיד שבו שימשו בעבר הרחוק יותר גמאל עבד-א-נאצר, ובעשור האחרון ברה"מ — ניצול עניין הפלסטינאים לליכוד חזית ערבית לצדם. במצב כזה מובטח שלא תדעך התלהבות אש"ף ותקוותיו לחיסול ישראל.

ריבונות ישראלית

השומרון הנו המרכזי בחלקי ארץ ישראל, מקומן של בירו-תינו העתיקות ביותר — שכם ושילה. בימי בית ראשון היה זה לב הארץ, נחלת שבטי יוסף ובית אפרים. חורבות שומרון מזכירות לנו את ממלכת ישראל הקדומה. שמות

הסכם השלום עם מצרים והתמוטטות הכוח הבין לאומי

זה עתה נחתם הסכם השלום עם מצרים. בהסכם נכללו סיי-דורי פירוז ושמירת השטח המפונה בפני חדירה מצרית על-ידי שטח חיץ בשליטת כוח או"ם. במידה וכוח או"ם לא יאבה לאשר זאת — הובטחה הכנסת כוח בין-לאומי אחר. על כך התחייב הערב — נשיא ארה"ב — במסמך כתוב. כאשר אכן הגיעה עת נסיגתנו, הסתבר שאין לארה"ב כוונה לעמוד בהתחייבותה. לא רחינו את נסיגתנו בעקבות התמוטטות ההסדר, על אף דיבורים חריפים מפי שר החוץ. בפעם ה"מיידוע-כמה" הוכח, שאין כל אפשרות להשתית את ביטחוננו על פירוז או ערבות.

פתיחת ספרי ההיסטוריה מעידה אפוא, שאין פירוז שאכן נשמר! — בשיטת "סלאמי" מסוגל הצד "הישר" לבלוע כל הפרה ולהסתגל למצב חדש ומסוכן יותר. באשר לשומרון — אם נוסיף לעובדות אלה את התפקיד המכין שיכולים למלא האוכלוסייה הערבית ו"הכוח המשטרתי החזק", הרי שאין משמעות לפירוז, ולערבויות — עוד פחות.

חומה סינית או קו מגינו

זאת אפשרות טכנית סבירה, אולם מי שחש כיום את הקשר יים הכלכליים והאזוריים שנגרמו בעקבות הנסיגה מסיני (שדה תעופה שלישי על חשבון ישראל, תשתית, כבישים וכיו"ב), יכול לתאר מה תהייה התוצאות כאשר צריך יהיה להפוך את השרון למבצר. את צה"ל צריך יהיה לשמור בגיוס מתמיד; ובבוא העת — עוד יכשילנו הקו הארוך והאויב הפועל בקווים פנימיים.

תפיסת השומרון מחדש במקרה סכנה

כבר עמדנו על אפשרות ההפתעה והיעדר אתראה, ועל הקושי שבפתיחה במלחמה יזומה במצבים מדיניים שונים. הראנו, שאפילו כאשר קיים צידוק פורמלי, דוגמת הזות הטילים, נוטים לקבל את העובדות ולרחות הכרעות. דננו גם בחוסר המעשיות שבהפרת ההסכם מצדנו, כתגובה על כל שינוי בהיערכות הכוחות בחזית המזרחית. כאשר להתרעה עצמה — אין כל דרך להתריע על כוונות האויב. מרגע שכוחותיו ערוכים במרחב — ולמעשה קיים כבר עתה מצב כזה — אין לבנות על התראה או התרעה. כיצד לדוגמה יכלו הערבים להתרות על מבצע "קדש" או מלחמת ששת הימים, שעה שההחלטה הישראלית נפלה רק 48 שעות לפני הפעולה?

התעלם הכוונה להכחידנו?!

יש הטוענים, כי ניכרת כוונת השלמה עם קיומנו גם מצד אש"ף, וחוזים יחסי שלום שישירו בינינו לבין מדינה פלסטינאית. קשה להתייחס לראייה כזאת אחרת מאשר אל חלום. בימים בהם גובר גל האיבה נגדנו מצד האיטלאם המיליטאנטי, כאשר ערפאת וחומייני חוזרים ומצהירים על זהות מלאה בראיתם, מוזר לחשוב על שינוי דרסטי ביחס הפלסטינאים כלפינו. יש גם להביא בחשבון את העובדה, שבעולם הערבי קיימים גם קדאפי ואסד, ושגורמים כעיראק ולוב בוחשים כל הזמן, בידעם שהמרחק מישראל מחפה עליהם בפני זעמנו במקרה של התלקחות. לאלה מתוספת ברה"מ, שגם הקיצונים שב"יונים" מודים עכשיו, שזו יצאה לדרך החדירה והכיבושים. במיוחד יחמיר מצבנו בעשור הקרוב, כשגם ארה"ב מגסה להיאחז בעולם המוסלמי,

הכפרים והחורבות מעלים זכר ישראל בארצו בכל אתר ואתר.

הניתוח הביטחוני מורה, שאין מנוס מהמשך ישיבתנו בשומרון. בידינו הבחירה: הנשב כחיל כיבוש, או כמי שזו ארצו? במקום לראות בשומרון אזור ספר שמור להגנת מרכזי המדינה – נראה בו עצמו נכס ישראלי מרכזי הראוי לאהבה, שמירה והגנה בפני כל תוקף. ישיבת חיל כיבוש משחיתה את רוח העם; הגנה על המולדת מחזקת את רוחו. רבים ממשברי העשור האחרון באו לנו מתוך היעדר העזה להגשים את חזון הציונות בשומרון כביהודה. אין מדינת תש"ח מטרה לעצמה – המטרה היא הציונות, והמדינה המכשיר.

אינני נכנס כאן לניתוח אידיאולוגי, אולם די להעיק מבט על המפה כדי להבין, שאכן היה למדינת תש"ח מבנה בלתי בריא גיאוגרפית, ושחיוני לתקן זאת על-ידי יישוב מרכז הארץ באוכלוסייה יהודית צפופה. הדיבור על "אזורים מיושבים בצפיפות באוכלוסייה ערבית", הנשמע מפי המתנגדים להתנחלות, מבוסס על רושם בלתי נכון. די לצאת במסע לאורך כבישי הרוחב השונים בשומרון כדי להתרשם מדלילות היישוב הערבי. בית-אל ורמלה נמצאות על קו רוחב אחד, וכן ג'נין וחדרה. בין שני קווי רוחב אלה יושבים כשני מיליון יהודים ברצועה של 15 ק"מ, ולעומתם פחות מחצי מיליון ערבים בגזרה שרחבה של 35 ק"מ. בתכנון בריא של פיזור האוכלוסייה צריך להעלות מיליון יהודים משפלת החוף לחוף ההר. אין כמעט תחום בנושאי איכות החיים בישראל וביטחונם (כולל צורכי עידן הגרעיני!) שלא יצא נשכר מכך. בימים אלה יושמה צורת ההתיישבות שהומצאה על-ידי גוש אמונים למצפים בגליל. מסתבר שלכל בית יש לפחות ארבע משפחות מועמדות. אין ספק שצורה התיישבותית זאת מאפשרת תנופה רבתי.

על הצדדים המשפטיים כבר נכתב הרבה: רק פאקיסטן ובריטניה הכירו בשלטון ירדן ביהודה ובשומרון משך 19 שנות הכיבוש הירדני. את החלטת החלוקה של האו"ם קיבלנו אנחנו, שעה שארצות ערב מיאנו לקבלה ופלוו לארץ ישראל, כדי להכחיד את מדינת ישראל בעודה באבה. את זכויותיהם הלאומיות מגשימים הפלסטינים בירדן, שנוצרה בחלוקת ארץ ישראל המנדטורית ב-1922.

החלת ריבונות ישראל איננה מחייבת הענקת אזרחות ישראלית לתושבים הערביים ביהודה ושומרון. במדינות דמוקרטיות מקובל, שאם אכן מוכן אדם להישבע שבועת אמונים למדינה, ולעמוד במבחני היסטוריה, לשון ותרבות של אותה אומה – זכאי הוא לאזרחות מלאה לאחר תקופת ניסיון מסוימת. אם יימצאו בין תושבי השטחים כאלה שירצו להזדהות עם מדינת ישראל הציונית, להיבחן בעברית ובציונות, לשרת שירות לאומי ולשלם את מסיה – יש להעניק להם אזרחות ישראלית. אם יהיו כאלה המוכנים לחיות תחת שלטון ישראלי, אולם לא ירצו להזדהות עם מדינת ישראל ולשרת שירות לאומי – יש להעניק להם מעמד של תושבים, מעמד המקנה את כל הזכויות פרט לזכויות הפוליטיות. יש להניח שכך ינהג הרוב. (ותוכיח אוכלוסיית ירושלים הערבית, שלא מימשה עד היום את זכותה לאזרחות ישראלית.) אם יהיו בין הערבים כאלה שאינם מוכנים בשום פנים לחיות בשלטון ישראלי – בפניהם האופציה בה נקטו יהודי אלג'יריה. באלג'יריה חיו היהודים עוד לפני הכיבוש המוסלמי ואף על-פי-כן, כאשר הפכה אלג'יריה מדינה ערבית עזובה היהודים מרצון.

אגב, חלק מהאוכלוסייה הערבית (350-400 אלף ביו"ש ועזה) נושא דרכוני פליטים. אלה הם פליטי ערב שהונצחו בפליטותם על-ידי ארצות ערב למען יחזרו ויתבעו את יפו, חיפה, עכו, לוד, רמלה וכו'. בסופו של דבר יצטרכו אלה למצוא לעצמם בית קבע. (כך גם נקבע בהסכמי קמפ-דיוויד.) בית כזה לא יכול להיות כאן, וכשם שאנחנו קלטנו את יהודי ערב, תצטרכנה מדינות ערב לקלוט את הפליטים. בינתיים ודאי שאין מעמדם מחייב להעניק להם זכויות פוליטיות.

גם אם נצא מיהודה, שומרון ועזה ותקום מדינה פלסטינית – ישארו אותם פליטים במחנותיהם, וישמשו אצבע מאשימה כנגדנו בתעמולה הערבית, כפי שקרה כשנסוגנו מקוניטרה שבגולן. יעדיהם ימשיכו להיות – יפו וחיפה. ההבדל היחיד יהיה בכך, שבמידה ויחדשו (ודאי מיד!) את פעולות החבלה, נצטרך אנחנו לבצע פעולות תגמול מסוכנות ובלתי יעילות, שעה שכיום הננו פשוט אוסרים את המחבלים במקום.

בשידור טלביזיה, שנערך בפברואר 1980 ברצועת עזה, הביעו תושבים מקומיים חששות כבדים, לפיהם עלולים לחדור לישראל עובדים מצריים המסתפקים בשכר נמוך בהרבה. האין במיליון עובדים מצריים אלה משום איום על המבנה החברתי הציוני? אלה בעיות דמוגרפיות שמשום מה אינן מוזכרות על-ידי מי שאינו רוצה ביהודה ובשומרון, אך עם זאת תומך בשלום עם מצרים.

סיכום

הוכחנו שוויתור על השומרון עושה את מדינת ישראל בלתי-עמידה בפני מתקפת פתע, או מתקפה גלויה שאיננו יכולים להקדימה במתקפה מונעת. כמו-כן הראנו שאין תחליף לשלטון ישראלי, ואם כן – עדיף שלטון כריבון של השטח.

ב-1971 פותח במעבדת פרמי שליד שיקגו (הגדולה במעבדות העולם) מאיץ ענק בהוצאה של כ-400 מיליון דולר. ירדי הפיסיקאי רוברט וילסון, מנהלה של מעבדה זו, הוזמן להעיד על חשיבות המאיץ במסגרת דיון שנערך בנושא בקונגרס ארה"ב. אחד הסינטורים האוהדים הציג שאלה מנחה: "האם יש למאיץ ערך בהגנת ארה"ב, והאם הנו מבטיח פיתוח נושאים ביטחוניים?" על כך ענה ירדי: "אדוני הסינטור, מאיץ זה הנו מסוג הדברים העושים את ארה"ב ראויה להגנה". הוא הדין לגבי השומרון. הישיבה בו אכן חיונית להגנת ישראל, אולם ראוי גם השומרון שיתפוס מקום מרכזי בארץ ישראל הנבנית, אשר את ביטחונה אנו מבטיחים.

הערות

1. מבצע "קרב" התנהל אמנם במרחבי סיני נגד מצרים, אולם באותה עת עמדה ישראל בפני איום אף מגבול יהודה ושומרון, נוכח הצטרפותה של ירדן לברית הסורית-מצרית ב-25 באוקטובר 1956.
2. מקום בו חתמו הודו ופאקיסטן על הסכם שלום. יצויין, שמאז אותו הסכם כבר נלחמו שני הצדדים מלחמה נוראה נוספת, ופאקיסטן איבדה מחצית שטחה.
3. גם אז אמרו אישים מרכזיים במערכת הביטחון, שאין לצפות למלחמה תוך עשר השנים הקרובות, כפי שאמר זאת דיין ב-1973.
4. ראה מאמרי ב"מעריב" ב-18.6.67.
5. בדומה לבריטים אשר נותרו בתעלת סואץ מספר שנים לאחר עצמאות מצרים, וסולקו ממנה ב-1954.
6. ראה סדרת מאמרי ב"מעריב", ינואר 1980.